

Danuta Miłaszewicz

Uniwersytet Szczeciński
Wydział Ekonomiczny
Katedra Makroekonomii
dmilasz@wneiz.pl

Roman Siedlikowski

Uniwersytet Szczeciński
Wydział Ekonomiczny
Katedra Makroekonomii
doktorant
roman.siedlikowski@platformabiznesu.net

ZMIANY DEMOGRAFICZNE I PROCESY MIGRACYJNE ORAZ ICH ODDZIAŁYWANIE NA RYNKU PRACY

Streszczenie: Celem artykułu jest przeprowadzenie analizy porównawczej zmian demograficznych oraz ruchów migracyjnych w Polsce na tle innych krajów oraz określenie wpływu tych zjawisk na rynek pracy. Badaniem objęto lata 2000-2012, wykorzystując dostępne dane statystyczne z zasobów polskich, krajów UE oraz organizacji międzynarodowych. W artykule dokonano także przeglądu literatury przedmiotu. Autorzy wykazali zarówno pozytywny, jak i negatywny wpływ badanych zjawisk na zachodzące na rynku pracy zmiany struktury uczestników tego rynku.

Słowa kluczowe: demografia, migracja, bezrobocie, praca.

Wprowadzenie

Proces globalizacji oraz tworzenie ponadnarodowych struktur politycznych i gospodarczych stały się przyczyną szeregu przemian, które wymusiły zmianę podejścia do zagadnień takich, jak bezrobocie czy rynek pracy. Dotychczasowe rozwiązania w zakresie pobudzania rynku pracy przestały przynosić oczekiwane efekty, a koszty związane z ich wdrożeniem często przewyższały uzyskiwane korzyści. Dodatkowo zmiany demograficzne, trybu życia oraz procesy migracyjne spowodowały zachwianie dotychczasowej struktury społecznej pod względem wieku, jak i płci. Celem niniejszego artykułu jest wskazanie pozytywnych i negatywnych skutków wywoływanych przez ruchy migracyjne oraz zmiany demograficzne na rynek pracy w Polsce na tle wybranych krajów.

1. Procesy migracyjne i ich znaczenie dla rynku pracy

Migracja jest traktowana przez badaczy jako zjawisko wpływające istotnie na sytuację demograficzną. Ruchy migracyjne mają wpływ nie tylko na wielkość populacji w danym regionie, ale również na jej strukturę pod względem wieku, płci czy wykształcenia. Procesy migracyjne nabrały szczególnego znaczenia w dobie globalizacji, gdyż znoszenie barier w swobodnym przepływie kapitału finansowego i dóbr, prowadzi do swobodnego przepływu osób [Freeman, 2007, s. 121-122]. Skala zjawisk migracyjnych oraz pojawienie się nowych czynników determinujących ruchy migracyjne, spowodowały, że w literaturze wyróżnia się kilka kryteriów podziału mobilności migracyjnej [Górny i Kaczmarczyk, 2003, s. 5-10]:

- przestrzenne – odnosi się do odległości pokonywanej przez osoby migrujące oraz do konieczności przekroczenia granicy administracyjnej [Sánchez, 2012, s. 11],
- miejsca zamieszkania – o migracji mówimy wówczas, gdy następuje zmiana miejsca zamieszkania,
- czasu – odnosi się do wymaganego minimum okresu pobytu poza miejscem zamieszkania; pozwala pominąć w badaniach procesów migracyjnych, wyjazdy krótkookresowe, np. turystyczne [Drela, 2009, s. 1-2],
- aktywności – związane ze zmianą miejsca zamieszkania oraz próbą podjęcia pracy [Drela, 2009, s. 4].

Procesy migracyjne są zazwyczaj tłumaczone z wykorzystaniem dwóch modeli. Pierwszy z nich, „*push and pull*”, dzieli w ramach czterech segmentów czynniki migracyjne na „wypychające” i „ciągnące” (tab. 1), a drugi rozpatruje zjawisko migracji na podstawie grupy modeli grawitacyjnych, nazywanych również modelami ciężenia [Kurkowiak, 2010, s. 69].

Tabela 1. Czynniki migracyjne „wypychające” oraz „ciągnące”

Wyszczególnienie	Czynniki „wypychające”	Czynniki „ciągnące”
1	2	3
Czynniki ekonomiczne i demograficzne	<ul style="list-style-type: none"> • ubóstwo, • bezrobocie, • niskie płace, • wysoki przyrost naturalny, • brak podstawowej opieki medycznej, • braki w systemie edukacji 	<ul style="list-style-type: none"> • perspektywy wyższych zarobków, • perspektywy poprawy standardów życia, • rozwój osobisty lub zawodowy
Czynniki polityczne	<ul style="list-style-type: none"> • konflikty, niebezpieczeństwo, przemoc, • korupcja, • łamanie praw człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • poczucie bezpieczeństwa, • wolność polityczna

cd. tabeli 1

1	2	3
Czynniki społeczne i kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> dyskryminacja wynikająca ze względów etnicznych, religijnych 	<ul style="list-style-type: none"> łączenie rodzin, migracja do krajów przodków, brak zjawiska dyskryminacji

Źródło: [Mansoor, Quillin, 2007, s. 78].

Zupełnie inne podejście do zjawiska migracji prezentują modele ciężenia. Ich działanie oparte jest na podstawowych prawach fizyki, dzięki którym możliwe jest badanie wzajemnego oddziaływania zespołów ludzkich w ujęciu przestrzennym, co pozwala m.in. na opis zależności pomiędzy zjawiskami o charakterze masowym, wnioskowanie o charakterze ekstrapolacyjnym, określenie obszarów jednorodnych czy oznaczenie czynników wpływających na wielkość wzajemnych oddziaływań [Sojka, 2007, s.79].

Najczęstszą przyczyną ruchów migracyjnych są czynniki ekonomiczne, przede wszystkim różnice w poziomie wynagrodzeń pomiędzy regionami. Jednak należy podkreślić, że zjawisko to jest bardziej złożone i dotyka także zagadnień demograficznych, socjologicznych, politologicznych, ekologicznych i kulturowych [Kuciński, 2004, s. 8-9]. Rozwój zjawiska migracji na tle ekonomicznym doskonale widać na przykładzie Polski, będącej po 1989 r. jednym z krajów, z którego pochodzi największa liczba emigrantów. Ruchy migracyjne dotyczą jednak wszystkich krajów: słabo rozwiniętych, rozwijających się, ale również wysoko rozwiniętych. Porównując dane z 2002 r. oraz 2010 r., można zaobserwować wzrost liczby migrantów z krajów rozwiniętych nawet o 21,6% (Francja). Natomiast procentowy wzrost liczby migrantów z takich krajów, jak Rumunia, Kazachstan czy Albania przekracza poziom ponad 100% (tab. 2). Istotnym jest fakt, że wśród pierwszych dwudziestu krajów, z których pochodzi największa liczba migrantów, aż w trzynastu (w tym w Polsce) nastąpił w 2010 r. wzrost liczby migrantów o co najmniej 50% w stosunku do 2002 r.

Tabela 2. Lista 20 krajów, z których pochodziła największa liczba migrantów powyżej 15 roku życia w 2002 i 2010 r.

Kraj	Liczba migrantów w 2002 r.	Liczba migrantów w 2010 r.	Zmiana w %
1	2	3	4
Meksyk	8 329 153	11 320 974	35,9
Chiny	2 373 254	3 687 127	55,4
Indie	1 897 338	3 589 004	89,2
Niemcy	3 058 442	3 341 172	9,2
Polska	2 141 300	3 211 880	50,0

cd. tabeli 2

1	2	3	4
Wielka Brytania	3 112 807	3 162 114	1,6
Filipiny	1 907 289	2 967 280	55,6
Rumunia	1 112 999	2 805 323	152,1
Turcja	2 058 314	2 577 593	25,2
Maroko	1 645 942	2 548 034	54,8
Rosja	1 949 813	2 377 175	21,9
Włochy	2 256 925	2 206 174	-2,2
Wietnam	1 494 574	1 889 761	26,4
Korea	1 362 970	1 649 172	21,0
USA	848 698	1 586 161	86,9
Ukraina	1 035 257	1 581 325	52,7
Algieria	1 319 438	1 527 127	15,7
Portugalia	1 220 703	1 454 816	19,2
Puerto Rico	1 199 938	1 417 121	9,0
Francja	1 103 068	1 340 966	21,6

Źródło: [OECD, 2014, s. 50].

Procesy migracyjne, bez względu na ich przyczyny, wywierają wpływ zarówno w mikroskali, jak i makroskali, a w sam proces migracji zaangażowane są trzy strony: kraj pochodzenia, migrant (może być to pojedyncza osoba, jak również gospodarstwo domowe) i kraj docelowy [Puzio-Waławik, 2010, s. 179]. Dla każdego z tych uczestników, zjawisko migracji może mieć zarówno skutki negatywne, jak i pozytywne (tab. 3).

Tabela 3. Negatywne i pozytywne skutki migracji

Charakter oddziaływania	Uczestnik procesu migracji		
	kraj pochodzenia	migrant	kraj docelowy
1	2	3	4
Pozytywny	<ul style="list-style-type: none"> • spadek bezrobocia, • transfer środków finansowych, • tworzenie sieci powiązań biznesowych i kulturowych, • powstawanie nowoczesnego, mobilnego społeczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wyższe zarobki, • poprawa standardu życia i bezpieczeństwa, • podnoszenie swoich kwalifikacji oraz umiejętności językowych 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost populacji, • obsadzenie stanowisk mało atrakcyjnych

cd. tabeli 3

1	2	3	4
Negatywny	<ul style="list-style-type: none"> • pogorszenie struktury demograficznej, • drenaż umiejętności, a tym samym deficyt niektórych zawodów, • spadek długookresowego tempa wzrostu PKB, • wzrost presji inflacyjnej, • spadek rentowności eksportu, • spadek atrakcyjności kraju jako miejsca inwestycji zagranicznych, • utrata wydatków związanych z kształceniem migrantów 	<ul style="list-style-type: none"> • deprecjacja kwalifikacji, • rozłąka z rodziną 	<ul style="list-style-type: none"> • spadek płac, • wzrost bezrobocia wśród osób miejscowych

Źródło: [Puzio-Waślawik, 2010, s. 182].

Tabela 3 nie wyczerpuje wszystkich skutków gospodarczych i społecznych dla uczestników procesu migracji. Należy podkreślić, że niekiedy pozytywne skutki migracji mogą wystąpić zarówno w kraju pochodzenia, jak i w kraju docelowym, szczególnie gdy pojawia się proces tzw. reemigracji [Drela, 2009, s. 5]. W kraju docelowym migranci bardzo często wypełniają lukę na rynku pracy, wykonując te czynności, których nie chce podjąć się ludność lokalna. Z drugiej strony, poprzez transfer zarobionych środków do kraju pochodzenia, migranci wpływają na umocnienie waluty swojego kraju i poprawę obrotów bieżących [Puzio-Waślawik, 2010, s. 185]. Część z tych środków zostaje przeznaczona na poprawę standardów życia, wzrost wydatków konsumpcyjnych i inwestycji oraz podniesienie umiejętności i kwalifikacji poszukiwanych na rynku pracy [Szczygielska, 2013, s. 54-55]. Według szacunków Narodowego Banku Polskiego w latach 2004-2013, transfer środków do kraju od Polaków zatrudnionych w krajach UE wyniósł 36,1 mld euro. Dla porównania do Polski w tym samym okresie napłynęło w ramach funduszy unijnych blisko 108,0 mld euro, a więc transfery od emigrantów stanowiły około 35% tej kwoty [Chmielewska, 2015, s. 15].

Tabela 4. Udział osób w wieku powyżej 15 lat z wykształceniem wyższym w 2000 r. i 2010 r. w ogólnej liczbie emigrujących w podziale na kraje pochodzenia*

Kraj	Liczba emigrantów z wyższym wykształceniem w 2000 r.	% udział emigrantów z wyższym wykształceniem w 2000 r.	Liczba emigrantów z wyższym wykształceniem w 2010 r.	% udział emigrantów z wyższym wykształceniem w 2010 r.	Zmiana w %
Indie	1 002 334	52,8	2 239 605	62,4	123,4
Chiny	969 913	40,8	1 695 671	45,0	74,8
Filipiny	889 072	46,6	1 545 206	52,0	73,8
Polska	467 242	19,0	1 007 573	31,0	115,6
Meksyk	474 970	5,0	885 232	7,8	86,4
Korea	517 087	37,9	811 062	49,1	56,9
USA	418 219	49,2	746 377	47,0	78,5
Ukraina	372 688	36,0	654 491	41,3	75,6
Francja	377 431	34,2	619 110	46,1	64,0
Kanada	423 033	40,1	561 574	48,5	32,7
Rumunia	268 212	24,0	555 259	19,8	107,0
Wietnam	348 141	17,8	539 908	28,5	55,1
Pakistan	202 688	31,7	451 777	38,4	122,9
Włochy	273 480	12,1	432 850	19,6	58,3
Maroko	233 734	14,2	425 917	16,7	82,2
Kolumbia	173 710	25,13	375 053	32,6	115,9
Kuba	222 430	24,0	431 999	35,9	53,8

* Kraje, z których w 2010 r. pochodziła największa liczba migrantów z wyższym wykształceniem.

Źródło: [OECD, 2014, s. 55].

Brak procesu reemigracji może mieć dla kraju wysyłającego bardzo negatywne skutki. Silny i długotrwały proces migracji kadry wykwalifikowanej może być przyczyną zjawiska *brain drain* [Kaczmarczyk i Okólski, 2005, 44-45], który powoduje wzrost cen za usługi oraz zmniejsza atrakcyjność danego kraju dla potencjalnych inwestorów [Drela, 2009, s. 13]. Dodatkowo w ujęciu społecznym może dojść do zmiany struktury populacji, co w konsekwencji przyspieszy proces starzenia się społeczeństwa i zaburzy obowiązujący w danym kraju proces ubezpieczeń społecznych [Drela, 2009, s. 13].

Poziom drenaż mózgów uzależniony jest od wielkości emigracji, ale należy podkreślić, że dla oceny tego zjawiska wskazana jest również analiza salda emigracji. W krajach wysoko rozwiniętych, pomimo stosunkowo dużej liczby osób z wyższym wykształceniem wyjeżdżających z danego kraju, notuje się dużą liczbę osób przybywających w poszukiwaniu pracy dysponujących kwalifikacjami i wykształceniem nie gorszym niż osoby, które wyemigrowały. Zestawienie krajów, z których pochodziła w 2000 r. i 2010 r. największa liczba osób

z wyższym wykształceniem przedstawia tab. 4. Analizując zjawisko drenazu mózgow w podziale na kraje, w 2000 r. w stosunku do 2010 r. największy wzrost liczby migrantów z wyższym wykształceniem zanotowano z Indii, Pakistanu, Kolumbii, Polski oraz Rumunii – przekroczył on poziom 100%.

2. Zmiany demograficzne a rynek pracy

Z punktu widzenia badań demograficznych, migracje są jednym ze zjawisk mającym wpływ na rozwój ludności. Zalicza się do nich także struktury demograficzne, zawieranie małżeństw, rozrodczość i płodność, umieralność [Okólski i Fihel, 2012, s. 5].

Struktura demograficzna odzwierciedla stan badanej populacji we wskazanym momencie z uwagi na cechy będące przedmiotem badań [Kurkiewicz, 1992, s. 51]. Aktualnie największym problemem jest postępujący we wszystkich krajach proces starzenia się społeczeństw. Jest on również istotny z punktu widzenia rynku pracy, gdyż z reguły wejście w okres starości oznacza bierność zawodową oraz wyjście z rynku pracy. Zmiany w strukturze wiekowej ludności w Polsce na tle wybranych krajów w 2002 r. w stosunku do 2012 r. przedstawia tab. 5.

Tabela 5. Struktura wiekowa ludności w 20 krajach, z których pochodziła największa liczba migrantów oraz zmiana udziału w tej strukturze osób w wieku powyżej 64 lat w 2002 i 2012 r. (w %)

Kraj	Rok 2002			Rok 2012			Zmiana dla prze- działu >64
	<0;14>	<15;64>	>64	<0;14>	<15;64>	>64	
1	2	3	4	5	6	7	8
Meksyk	33,55	61,31	5,13	29,01	64,92	6,08	+0,95
Chiny	23,20	69,80	7,01	17,13	74,22	8,65	+1,64
Indie	33,99	61,44	4,57	30,08	64,63	5,29	+0,72
Niemcy	15,05	67,79	17,16	13,23	65,91	20,86	+3,70
Polska	18,00	69,24	12,76	14,92	70,97	14,11	+1,35
Wielka Brytania	18,64	65,47	15,89	17,76	65,47	16,77	+0,88
Filipiny	37,99	58,69	3,31	32,87	62,82	4,31	+1,00
Rumunia	17,56	68,07	14,36	15,78	67,94	16,27	+1,91
Turcja	29,88	63,88	6,24	26,40	66,41	7,19	+0,95
Maroko	32,18	62,37	5,46	27,62	66,34	6,04	+0,58
Rosja	16,95	69,91	13,14	15,44	71,44	13,13	-0,01

cd. tabeli 5

1	2	3	4	5	6	7	8
Włochy	14,20	67,14	18,66	13,94	64,90	21,16	+2,50
Wietnam	29,70	63,75	6,55	23,20	70,26	6,54	-0,01
Korea	20,12	71,77	8,11	15,25	72,92	11,84	+3,73
USA	20,95	66,77	12,28	19,36	67,02	13,62	+1,34
Ukraina	15,86	69,37	14,77	14,26	70,15	15,59	+0,82
Algieria	31,95	63,45	4,61	27,62	66,73	5,65	+1,04
Portugalia	15,70	67,63	16,67	14,59	65,87	19,54	+2,87
Puerto Rico	23,02	65,32	11,67	19,82	66,59	13,59	+1,92
Francja	18,66	64,98	16,36	18,50	63,79	17,72	+1,36

Źródło: [www 1].

Praktycznie we wszystkich analizowanych krajach nastąpił spadek odsetka osób w grupie wiekowej do czternastego roku życia. Niewielki wzrost można zaobserwować w przedziale wiekowym pomiędzy 15 a 64 rokiem życia, co jest zjawiskiem korzystnym, gdyż zwiększa się grupa osób w wieku produkcyjnym. Wzrasta również w każdym kraju, z wyjątkiem Rosji i Wietnamu, odsetek osób z grupy wiekowej powyżej 64 roku życia.

Kolejnym czynnikiem mającym wpływ na strukturę demograficzną, a tym samym na sytuację na rynku pracy, jest rozrodczość, która jest ściśle związana z poziomem zawierania małżeństw oraz wzrostem liczby związków nieformalnych. Na poziom wskaźnika rozrodczości ma duży wpływ podejście samych kobiet do kwestii posiadania dzieci. W ostatnich latach zaobserwowano przesunięcie się najwyższej płodności kobiet z przedziału wiekowego 20-24 lat do przedziału 25-29 lat. Dodatkowo większa koncentracja obu rodziców na karierze zawodowej spowodowała zmianę modelu rodziny, który z rodziny wielodzietnej i wielopokoleniowej przekształcił się w model podstawowy – rodzice i jedno lub dwoje dzieci [Pawlik i Zajac, 2013, s. 105-106].

Do pomiaru poziomu rozrodczości wykorzystuje się współczynniki urodzeń, płodności i dzietności [Okólski, 2005, s. 68]. Zmiany w społeczeństwach współczesnego świata, jak: osłabienie skłonności do wstępowania w formalne związki małżeńskie, wydłużenie średniego wieku partnerów, w jakim decydują się na założenie rodziny, wzrost znaczenia związków partnerskich jako alternatywy dla tradycyjnej rodziny oraz zwiększona liczba rozwodów [Okólski i Fihel, 2012, s. 81], stały się ważną przyczyną zmian struktury uczestników rynku pracy.

Charakterystycznymi cechami społeczeństwa o tradycyjnej reprodukcji ludności są: duża i w miarę stabilna rozrodczość ze współczynnikiem dzietności

mieszczącym się w przedziale od 5 do 6, małym zróżnicowaniem płodności według wieku rozrodczego, niskim wiekiem zakładania rodzin, dużymi odstępami pomiędzy kolejnymi narodzinami, wydłużonym okresem aktywności prokreacyjnej, niską powszechnością praktyk związanych z regulacją narodzin [Okólski i Fihel, 2012, s. 80]. Zachwianie tych cech powoduje, że przewidywanie urodzeń w kontekście zachodzących zmian społecznych i ekonomicznych jest jednym z najtrudniejszych i najistotniejszych zadań współczesnego prognozowania demograficznego [Pawlik i Zajac, 2013, s. 107].

Oprócz poziomu urodzeń czy wskaźnika płodności, istotne znaczenie dla rynku pracy ma także wydłużenie okresu życia. Poprawa warunków bytowych, większa dbałość o higienę i sposób odżywiania oraz stabilność polityczna [Pawlik i Zajac, 2013, s. 107] powodują z jednej strony zmniejszenie wskaźnika zgonów, z drugiej zaś wydłużenie okresu życia (tab. 6). Jednak zmiany te nie przekładają się na wydłużenie aktywności zawodowej.

Tabela 6. Zmiana długości życia w 20 krajach, z których pochodziła największa liczba migrantów w 2002 r. w stosunku do 2012 r.

Kraj	Długość życia w 2002 r.	Długość życia w 2012 r.	Zmiana
Meksyk	74,74	76,35	+1,61
Chiny	73,07	75,20	+2,13
Indie	63,40	67,29	+3,89
Niemcy	78,23	80,89	+2,66
Polska	74,50	76,80	+2,30
Wielka Brytania	78,14	80,90	+2,76
Filipiny	66,92	68,01	+1,09
Rumunia	71,01	74,46	+3,45
Turcja	71,07	74,86	+3,79
Maroko	69,26	73,36	+4,10
Rosja	65,09	70,37	+5,28
Włochy	80,23	82,24	+2,01
Wietnam	74,10	75,61	+1,51
Korea	76,84	81,21	+4,37
USA	76,84	78,74	+1,90
Ukraina	68,28	70,94	+2,66
Algieria	71,01	74,32	+3,31
Portugalia	77,07	80,37	+3,30
Puerto Rico	77,76	78,54	+0,78
Francja	79,26	81,97	+2,71

Źródło: [Raport Banku Światowego, 2015].

We wszystkich rejonach świata obserwowany jest proces wydłużania się życia. Dotyczy to również krajów afrykańskich, dla których prognozy ONZ przewidują w 2015 r. osiągnięcie poziomu 70 lat [Kocot, 2011, s. 6-7]. Starzenie się spo-

leczeństwa pociąga za sobą dodatkowe obciążenia finansowe związane z polityką socjalną, infrastrukturą dopasowaną do potrzeb i możliwości osób w podeszłym wieku, służbą zdrowia, opieką socjalną [Pawlik i Zająć, 2013, s. 109].

Zmiana struktury wiekowej społeczeństw krajów rozwiniętych stwarza wiele zagrożeń, związanych zarówno z rynkiem pracy, jak i systemem ubezpieczeń społecznych czy opieki zdrowotnej. W ich efekcie, w wielu krajach, w tym w Polsce, wdrażane są zmiany, które z pewnością nie spotykają się z akceptacją społeczną, a których celem jest wydłużenie aktywności zawodowej poprzez podwyższenie wieku emerytalnego [Kubiak, 2010, s. 188-189].

Podsumowanie

Zachodzące zmiany demograficzne i procesy migracyjne dotyczą praktycznie wszystkich krajów. Skutki pozytywne i negatywne tych zjawisk są odczuwalne zarówno w mikro-, jak i makroskali. Zmiana struktury demograficznej ma istotne znaczenie dla rynku pracy, gdyż starzenie się społeczeństwa powoduje zmniejszenie się liczby osób w wieku produkcyjnym zdolnych do podjęcia pracy, a zwiększenie osób w wieku emerytalnym. Takie zjawisko może zachwiać funkcjonowaniem systemów emerytalnych oraz doprowadzić do zwiększenia obciążeń podmiotów gospodarczych. Wiele krajów, chcąc zahamować niekorzystny kierunek zmian demograficznych, decyduje się na zliberalizowanie polityki migracyjnej, zachęcając obywateli innych krajów do zmiany miejsca zamieszkania. Pamiętać jednak należy, że migracja może mieć negatywne skutki w krajach, z których migranci pochodzą. Takie zjawisko można obserwować m.in. w Polsce, z której po roku 1989 wyemigrowało ponad 3 mln osób¹. W efekcie można tu dostrzec takie zjawiska, jak „drenaż mózgów” czy pogorszenie się struktury demograficznej na rynku pracy. Nie bez znaczenia są również koszty, jakie zostały poniesione na edukację osób, które zdecydowały się podjąć pracę za granicą.

Skutki zmian demograficznych i migracji oraz wynikające z nich konsekwencje muszą być uwzględnione w politykach i strategiach rozwoju poszczególnych państw. Również w krajach Unii Europejskiej zaleca się wdrożenie rozwiązań i instrumentów, które z jednej strony spowodują uelastycznienie rynków pracy (w tym umów regulujących relacje pomiędzy pracownikami i pracodawcami), z drugiej zaś wzrost bezpieczeństwa zatrudnienia i bezpieczeństwa socjalnego.

---

¹ Analizę przyczyn migracji Polaków po 2004 r. znaleźć można w: [Miłaszewicz i in., 2015].

Literatura

- Chmielewska I. (2015), *Transfery z tytułu pracy Polaków za granicą w świetle badań Narodowego Banku Polskiego*, „Materiały i Studia NBP”, nr 31.
- Drela K. (2009), *Emigracja w XXI wieku – migracje pracowników* [w:] E. Skrzypek, A. Sokół (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim w gospodarce opartej na wiedzy*, Instytut Innowacji i Wiedzy, Warszawa.
- Freeman R.B. (2007), *Migracje w procesie globalizacji*, „Gospodarka Narodowa”, nr 1-2, s. 99-129.
- Górny A., Kaczmarczyk P. (2003), *Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowej w świetle wybranych koncepcji teoretycznych*, Instytut Studiów Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Kaczmarczyk P., Okólski M. (2005), *Migracje specjalistów wysokiej klasy w kontekście członkostwa w Unii Europejskiej*, Urząd Komisji Integracji Europejskiej, Warszawa.
- Kocot E. (2011), *Przemiany demograficzne – świat, Europa, Polska. Wpływ zmian demograficznych na rynek pracy i sektor ochrony zdrowia*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie”, nr 1, s. 5-24.
- Kubiak M. (2010), *Współczesne problemy demograficzne w aspekcie społeczno-gospodarczym* [w:] M.G. Woźniak (red.), *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, Zeszyt, nr 16, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, s. 182-195.
- Kurkiewicz J. (1992), *Podstawowe metody analizy demograficznej*, PWN, Warszawa.
- Kurkowiak B. (2010), *Swoboda przepływu pracowników w rozszerzonej Unii Europejskiej* [w:] H. Nakonieczna-Kisiel (red.), *Problemy handlu zagranicznego i gospodarki światowej*, Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, nr 18, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 67-86.
- Mansoor A., Quillin B. (2007), *Migration and Remittances. Ester Europe and the Former Soviet Union*, The International Bank of Reconstruction and Development, Washington.
- Miłaszewicz D., Milczarek A., Nagaj R., Szkudlarek P., Zakrzewska M. (2015), *Determinants of Polish International Migration in the area of the European Union after 2004*, „Journal of International Studies”, Vol. 7, No. 3, s. 61-77.
- OECD (2014), *A New Profile of Migrants in the Aftermath of the Recent Economic Crisis*, „Social, Employment and Migration Working Paper”, nr 160.
- Okólski M. (2005), *Demografia*, Scholar, Warszawa.
- Okólski M., Fihel A. (2012), *Demografia. Współczesne zjawiska i teorie*, Scholar, Warszawa.
- Pawlik J., Zając A. (2013), *Zagrożenia demograficzne* [w:] A. Kwiatkowska, K. Krasoń, W. Dąbrós, J. Koryciński (red.), *Myśl społeczno-ekonomiczna*, tom II, Wydawnictwo Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód, Kielce-Tarnobrzeg, s. 105-112.
- Puzio-Waławik B. (2010), *Społeczno-ekonomiczne skutki migracji Polaków po akcesji Polski do Unii Europejskiej*, Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, nr 8, PTE, Kraków, s. 179-193.

Raport Banku Światowego (2014), <http://search.worldbank.org/data?qterm=++life+rate&language=EN&format=> (dostęp: 14.11.2015).

Sánchez F. (2012), *Migración y remesas en la ciudad de Ixmiquilpan*, Universidad Autónoma del Estado de Hidalgo, Hidalgo, México.

Sojka E. (2007), *Migracje ludności i rozwój demograficzny Śląska w okresie transformacji*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice.

Szczygielska I. (2013), *Migracje zarobkowe kobiet i ich wpływ na funkcjonowanie rodzin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

[www 1] <http://search.worldbank.org/data?qterm=structur+of+the+population&language=EN&format=> (dostęp: 12.11.2015).

DEMOGRAPHIC CHANGES AND MIGRATION PROCESSES AND THEIR IMPACT ON THE LABOUR MARKET

Summary: The aim of this article is to conduct a comparative analysis of demographic changes and migration in Poland compared to other countries and the impact of these phenomena on the labour market. The study covered the years 2004-2012, using statistical data available resources in Poland, European Union countries as well as international organisations. This article reviews the available literature. The authors showed both positive and negative effects on studied phenomena taking place in the labour market changes in the structure of market participants.

Keywords: demography, migration, unemployment, work.